קליפי אגוזים והגרעינין חייבין בערלה. דפירי ניהו מכאן שיש לברך על הגרעינין של גודגדניות וגרעיני אפרסקין ושל תפוחים וכל מיני גרעינים של פירות בורח פרי העץ: **אין קוצצין אילנות בשביעית.** וא"ת בלא שביעית נמי תיפוק ליה דאסור משום בל תשחית את עלה (דברים כ) וי"ל דלא טעין קבא דלא שייך ביה בל תשחית כדאיתא פ' בל תשחית (ב"ב כו.) אי נמי איירי דמעולה בדמיס לעשות ממנה קורות דאז ג) בל שייך בל תשחית ומיהו משום איקורא דשביעית איכא לאכלה ולא לסחורה ולא להפסד:

שיעורו כפול הלבן. ופחות מכאן לא הוי פירא מכאן יש ללמוד דעל בוסר פחות מפול לא מברכינן עליה בורא פרי העץ אלא בורא פרי האדמה: לשון ה"ג **והלכתא** כמר בר רב אשי מדלגבי ערלה לאו פירא הוא וכו'. והיה אומר הר"מ דלגבי ערלה לאו פירא הוא היינו משום דכל המיקל באיסר הלכה כמותו א) בא"ל אבל באיסר ולדאי הוי פירא ומברכין עליו בורא פרי העץ ובברכות ליכא חלוק בין באיסר לאי"ל: **ברטיבא.** כגון ליטואריי"ו בלעז מברכינן עליה בורא פרי האדמה אבל יבישתא לא מברכינן עליה כלל ביבשתא אבל עץ של קנמון שקורין קינל"א מברכינן עליו בורא פרי האדמה מפני שרגילין לאכלו ביובש וגם הוא גדל על האיסר כמו קניס ועל לוקר"ו מברכינן בורא פרי העץ כי יערי עם דבש (שיר ה) זה לוקר"ו ואגוז שקורין מוסקד"א מברכינן בורא פרי העץ שגם נוהגין לאכול אותו ביובש: **כל** שיש בו מחמשת המינין מברכין עליו בורא מיני מזונות. וכן קלייריט"ש בלע"ז שעושים מקמח ומים או מחלב מברכין עליהם בורא מיני מזונות וכן כשנותנים קמח לתוך פוליו או לתוך עדשים או כרישים וכן לתוך שקדים שעושין לחולה אם עושין אותו כדי שיסעוד הלב אז צריך לברך בורא מ"מ ואם לדבק (ג) בעלמא אינו צריך לברך בורא מ"מ וטוב להחמיר ולגמעו בתוך הסעודה לאחר ברכת המוציא ופטור ממה נפשך: בורא

ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט רבי עקיבא במקום ר"א עבדינן כותיה ד) וב"ש במקום ב"ה אינה משנה ותיפוק ליה דנעשה שומר לפרי ורחמנא אמר [1]וערלתם ערלתו את פריו א) את הטפל לפריו ומאי ניהו שומר לפרי אמר רבא היכא אמרינן דנעשה שומר לפרי היכא דאיתיה בין בתלוש בין במחובר הכא במחובר איתיה בתלוש ליתיה איתיביה אביי ג) ב) פיטמא של רמון מצטרפת והנץ שלו אין מצטרף מדקאמר הנץ שלו אין מצטרף אלמא דלאו אוכל הוא ותנ' גבי ערלה ג) ג) קליפי רמון והנץ שלו קליפי אגוזים ד) והגרעינין חייבין בערלה אלא אמר רבא היכא אמרינן דנעשה להו שומר לפירי היכא דאיתיה בשעת גמר פירא האי קפרס ליתיה בשעת גמר פירא איני והאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה ד) הני מתחלי דערלה אסירי הואיל ונעשו שומר לפירי ושומר לפירי אימת הוי בכופרא וקא קרי ליה שומר לפירי רב נחמן סבר לה כרבי יוסי דתנן ה) רבי יוסי אומר סמדר אסור מפני שהוא פרי ופליגי ה) רבנן עליה מתקיף לה רב שימי מנהרדעא ובשאר אילני מי פליגי רבנן עליה והתנן ו) מאימתי אין קוצצין את האילנות בשביעית ב"ש אומרים כל האילנות משויציאו וב"ה אומרים ו) החרובין משישרשרו והגפנים משיגרעו והזיתים משיניצו ושאר כל האילנות משויציאו ואמר רב אסי הוא בוסר הוא גרוע הוא פול הלבן פול הלבן ס"ד אלא אימא ז) שיעורו כפול הלבן מאן שמעת ליה דאמר בוסר אין סמדר לא רבנן וקתני שאר כל האילנות משויציאו אלא אמר רבא היכא אמרינן דהוי שומר לפרי היכא דכי שקלת ליה לשומר מיית פירא הכא כי שקלת ליה לא מיית פירא הוה עובדא ושקלוה לנץ דרמונא ויבש רמונא ושקלוה לפרחא דביטיתא ואיקיים ביטיתא ח) (והלכתא כמר בר רב אשי דזריק את האביונות ואכיל את הקפריסין ומדלגבי ערלה לאו פירא נינהו ח) לגבי ברכות נמי לאו פירא נינהו ולא מברכינן עליה בורא פרי העץ אלא בורא פרי האדמה) פלפלי רב ששת אמר רבא אמר ט) לא כלום ואזדא רבא לטעמיה דאמר י) רבא כ כם פלפלי ביומי דכפורי פטור כם זנגבילא ביומא דכפורי פטור מיתיבי כ) היה ר"מ אומר ממשמע שנאמר וערלתם ערלתו את פריו איני יודע שעץ מאכל הוא אלא מה ת"ל עץ מאכל להביא עץ שטעם עצו ופריו שוה ואיזהו זה הפלפלין ללמדך שהפלפלין חייבין בערלה וללמדך שאין ארץ ישראל חסרה כלום שנאמר [2]ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם לא תחסר כל בה לא קשיא כ) הא ברטיבתא הא ביבשתא ל) אמרי ליה רבנן למרימר ל) כם זנגבילא ביומא דכפורי פטור והא אמר מ) רבא מ) האי המלתא דאתיא מבי הנדואי שריא ומברכין עליה בפה"א לא קשיא הא ברטיבתא הא ביבשתא חביץ קדרה וכן דייסא רב יהודה אמר שהכל נהיה בדברו רב כהנא אמר נ) במ"מ בדייסא גרידא כ"ע לא פליגי דבמ"מ כי פליגי בדייסא כעין חביץ קדרה רב יהודה אמר שהכל סבר דובשא עיקר רב כהנא אמר בורא מיני מזונות סבר סמידא עיקר א"ר יוסף כותיה דרב כהנא מסתברא דרב ושמואל דאמרי תרוייהו ס) כל שיש בו מחמשת המינין מברכין עליו בורא מיני מזונות: גופא רב ושמואל דאמרי תרוייהו ס) כל שיש בו מחמשת המינין מברכין עליו בורא מיני מזונות ואיתמר נמי רב ושמואל דאמרי תרוייהו כל שהוא מחמשת המינין מברכין עליו בורא מיני מזונות וצריכא דאי אשמעינן כל שהוא הוה אמינא משום דאיתיה בעיניה אבל על ידי תערובות לא קמ"ל

ובלבד שלא ירא'נו. המבר כשהוא לוקט מן הנטיעות: **איזה מזונה.** ואין זה ספק אלא ודאי: **ומיפוק ליה.** דאי נמי ר' עקיבא דאמר לענין מעשר דלאו פירא ניהו לענין ערלה אסירי קפריסין דהוה ליה שומר: **נתנוש ליפיה.** קופו שנופל הימנו כשמגיע להתבשל: **פיטמא של רמון.** הפרח שבראשו כעין שיש לתפוחים ולספרגלין: **מצטרפת.** לכביצה לטומאת אוכלין: **והנץ שלו.** נץ ברמון כקפרס בתביונות: **אין מצטרף.** אע"ג דקי"ל בהעור והרוטב (מונין ד' קיז:) שומרים מצטרפין לטומאה קלה דהיינו טומאת אוכלין הני מילי קליפת האגוז והרמון אבל הנץ שומר על גבי שומר הוא ואין מצטרף והכי אמרינן בהעור והרוטב (שם ד' קיט:): **חייביס בערלה.** דרחמנא רבינהו מאת פריו הטפל לפריו והא נץ ליתיה שומר בתלוש שכשמתיבש נופל מעל הקליפה: **קפרס ליתיה בגמר פירא.** כשמגיע שמוך לגשולו הוא נופל ממנו: **מתחלי.** בתמרי כקפרס בגלף: **בכופרא.** כשהתמרים קטנים קודם בשולם: **סבר לה כר' יוסי.** דכופרא הוי פרי ואע"פ שלא נגמר לפיכך שומר שלו חשוב שומר: **סמדר אסור.** ענבים כיון שנפל הפרח וכל גרגיר נראה לעצמו קרוי סמדר וקאמר ר' יוסי כיון שבא לכלל סמדר קרוי פרי ואסור משום ערלה: **ופליגי רבנן עליה.** והלכה כרבים הלכך אביונות בעוד שהקפריסין בהן לאו פירי ניהו ולא מיקרו קפריסין שומר לפרי: **בשאר אילנות.** חוץ מן הענבים: **אין קוצצין בשביעיס.** דרחמנא אמר לאכלה ולא להפסד: **משויציאו.** את הפרי: **משישרשרו.** משיצאו בהן כמין שרשרות של חרוזין: **משיגרעו.** שהענבים גסים כגרעו ולקמן מפרש לה: **משיניצו.** משיגדל הנץ שביב: **הוא בוסר הוא גרוע.** כל מקום שהזכירו בוסר הוא גרוע: **פול הנבן ס"ד.** הא בענבים קיימינן: **מאן שמעת ליה דאמר.** גבי ענבים בוסר הוא דהוי פרי אבל סמדר לא: **רבנן.** הוא דפליגי עליה דר' יוסי במסכת ערלה וקאמרי בשאר אילנות דמשויציאו הוי פרי הראוי: **ביטיפא.** אביונות: **כס פלפלי.** כל דבר שאדם אוכל שלא כדרכו מקרי כסיסה: **פטור.** מברכת: **המלתא.** ליטואריי"ו בלע"ז: **שריא.** אין בה לא משום בשול נכרים ולא משום געול נכרים: **הנדואי.** כושיים: **חביץ קדרה.** מין מאכל קפוי כמו חלב שמבלוהו בקיבה כך עושין מאכל קפוי בקדרה ולקמן מפרש לה קמחא ודובשא ומשחא וקרו ליה אבדובשד"י: **דייסא.** של חטים כתושות במכתשת: **דייסא כעין חביץ קדרה.** לקמן מ) מפרש לה חטי דמתברי בחסיתא ויהבו בהו דובשא ועביד להו בקדירה: **סמידא.** סלת: קמ"ל

מוסף רש"י

הובא בעמוד הבא.

רבינו חננאל

[הני מתחלי דערלה אסירי הואיל ונעשו שומר לפרי. פירוש קליפי כפניות שהן שומרין לכפניות שהן כופרי, וכשיוצאים הכפניות ונעשין תמרים, נפלי הני מתחלי ולא מתקמו עד שעת גמר תמרים]. [רב נחמן סבר לה כר' יוסי וכו'. ואמר רב אסי וכו'. ראה פי' ר"ח פסחים נב ב ג א]. **פלפלי רב ששת אמר שהכל רבא אמר ולא כלום.** ומיסתברא דכי פליג רב ששת ורבא בפלפלי יבישתא, אבל ברטיבתא דברי הכל בורא פרי האדמה, דהא תניא בהדיה עץ מאכל זה פלפלין. ואזדא רבא לטעמיה דאמר רבא פלפלי יבישתא ביומא דכפורי פטור. **זנגבילא** (ה)[נה]מלתא דאתיא מבי הנדואי. דינא כדין פלפלי יבישתא ולא כלום וביום הכפורים פטור. זנגבילא דטיבתא בורא פרי האדמה וביום הכפורים חייב. **ועל** דבש קנים שנקרא צוקר מברכין בורא פרי העץ, לפי שמוציאו מבשול הקנים המתוקים. **וכל** היכי דמספקא ליה ליברוך שהכל נהיה בדברו, דתנן ועל כולם אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא. [**בדייסא גרידא כולי עלמא לא פליגי דמברכין בורא מיני מזונות.** פי' דייסא הריפות גרידא בלא עירוב דבש ובלשון ישמעאל הריסא]. **רב ושמואל דאמרי תרוייהו כל שיש בו חמשת המינין מברכין עליו בורא מיני מזונות.** וכל שכן כל שהוא מחמשת המינים בלא תערובות שמברך בורא מיני מזונות כדאידך דרב ושמואל. ואע"ג דאיתותבו רב ושמואל, לא איתותבו אלא באורז, דסבירא להו דאפי' בעיניה לא מברך עליה בורא מיני מזונות, [ואותבו] עלה מברייתא דמברך אאורז בורא מיני מזונות ונדחו דבריהם. אבל בתערובת חמשת המינים לא נדחו דבריהם והלכתא כוותייהו ומברכים בורא מיני מזונות. ולאחריו ברכה מעין שלש.

תורה אור השלם

1. וְכִי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם כָּל עֵץ מַאֲכָל וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת פִּרְיוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל:
ויקרא יט כג

2. אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכֵּנֻת תֹּאכַל בָּהּ לֶחֶם לֹא תֶחְסַר כֹּל בָּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבָנֶיהָ בַרְזֶל וּמֵהֲרָרֶיהָ תַּחְצֹב נְחֹשֶׁת:
דברים ח ט

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה כרטיבא וכו' וכן מסמר של גרופל"י שלין: (ב) ד"ה כל שיש וכו' ואם לדבק. נ"ב ע"ל דף ל"ט ע"ב:

גליון הש"ס

גמ' כל שיש בו כו'. ע' לקמן מ"ש ע"כ תוס' ד"ה אלא כו': רש"י ד"ה משויציאו **את הפרי** כו'. עי' פסחים נ"ב ע"ב בכ"י ד"ה כל כו'. **ואם** לדבק. לקמן ל"ט ע"ב: **בא"ד א"צ** לברך כו'. ליתנא קמיע הוא מה דנקטו ל"ל לברך הא אף אינו רשאי לברך בא"מ דהוי כמברך על שקדים בא"מ דהוי ברכה לבטלה: **בא"ד** בתוך הסעודה. ק"ל הא שקדים תוך הסעודה טעון ברכה וצ"ע:

מוסף תוספות

א. בתוס' רי"ש כתב, מה"ג הוא זה דפשיט לן דהלכה כמותו. ב. בתוס' רי"ש כתב, כדאמרי' לקמן תבשילא דסילקא דשדו ביה קמחא לדבוקי בעלמא הוא דעבידי ומברכים עליו ב"פ האדמה (ועיין כעי"ז בב"ח).

לעזי רש"י

ליטואריי"ו [ליטואריי"א]. אבקה רפואית מומתקת. **אברושד"י.** (מלה פרסית, אולי: מַטעם האלים).

רב נים גאון

מאימתי אין קוצצין את האילנות בשביעית. ומפני מה אין קוצצין מפני שאמר הכתוב והיתה שבת הארץ לכם לאכלה ודרשי' לה לאכלה ולא להפסד ובמסכת דפסחים בפרק מקום שנהגו (דף נב) כדאמרינן ר' אילא קץ כפנייתא דשביעי' אקשי' עליה והיכי עבד הכי לאכלה אמר רחמנא ולא להפסד וכו' ומפרקינן בסופיה אלא ר' אילא בדנסחי קץ כלומר שאין באין לידי גמר פרי ולכך התיר ר' אילא לקוצן והכין אמר בעל הלכות בפירוש' דנסחני כפניות דנסחני דקרו להו גופרי מברכין עליהן בורא פרי

מסורת הש"ס

(ה) [ביכה יא: יבמות ט.], (ו) עוקצין פ"ב מ"ג [חולין קיח:], (ז) עבלה פ"ח משנה ח, (ח) פסחים דף נב:, (ט) עבלה פ"ח משנה ז, (י) שביעית פ"ד משנה יוד פסחים דף נב:, (כ) מהרש"ל מ"ז כי הוא מבעל ה"ג ואינו מן הגמ' וכן הוא להדיא בגמ"ש, (ל) יומא פא:, (מ) שם סוכה לה. [נ"ב כפירש"י ומלוה ליאכל], (נ) [ביומא איתא מ"ל דגינתא], (ס) יומא שם, (ע) [ויקרא כה], (פ) [דף לז:], (צ) [כלאיים בב"ק לא:].

קמ"ל כל שהוא. דאע"ג דכולהו מחד מינא בעינן דליהוי מחמשת המינין ואי לא לא מברכינן עליה בורא מיני מזונות: **אורז.** מי"ל: **דוחן.** פנ"ך: **למעשה קדרה.** ברכה שמברכין על מעשה קדרה של חמשת מינין: **ברכה אחת מעין ג'.** לה על המחיה כו': **ואורז נאו מעשה קדרה.** דקא מפקת ליה מכלל מעשה קדרה לברכה אחרת: **אלו הן מעשה קדרה.** לענין ברכה: **חילקא טרגים זריז וערסן.** מפרש להו במועד קטן (ג) (פ"ב יג.): **חילקא.** חטי דמתברי באסיתא חדא לתרתי: **טרגים.** חדא לתלת: **זריז.** חדא לארבע: **ערסן.** חדא לחמש: **הא מני.** הך מתניתא דקתני אורז כמעשה קדרה רבי יוחנן בן נורי: ה"ג **אבל רבנן נא ורבנן נא והתניא הביאו לפניו פת אורז ופת דוחן מברך עליו תחלה וסוף כמעשה קדרה וגבי מעשה קדרה תניא** [ב]**בתחלה מברך עליו בורא מ"מ ולבסוף מברך עליו ברכה אחת מעין שלש כמעשה קדרה ולא כמעשה קדרה כמעשה קדרה דמברכין עליו תחלה וסוף ולא במעשה קדרה דאילו במעשה קדרה בתחלה בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין ג' ואילו הכא בתחלה מברך עליו שהכל נהיה בדברו ולבסוף בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שברא ואורז לאו מעשה קדרה הוא והתניא אלו הן מעשה קדרה חילקא טרגים** (ה) **סולת** [ג]**זריז וערסן ואורז הא מני רבי יוחנן בן נורי היא דתניא** [ג]**רבי יוחנן בן נורי אומר אורז מין דגן הוא וחייבין על חמוצו כרת ואדם יוצא בו ידי חובתו בפסח אבל** [ג]**רבנן לא ורבנן לא והתניא** [ג]**[ד]הכוסס את החטה מברך עליה בורא פרי האדמה** [ה]**טחנה אפאה ובשלה בזמן שהפרוסות קיימות בתחלה מברך עליה המוציא לחם מן הארץ ולבסוף מברך עליה ג' ברכות אם אין הפרוסות קיימות בתחלה מברך עליה בורא מיני מזונות ולבסוף מברך עליה ברכה אחת מעין ג'** [ו]**הכוסס את האורז מברך עליו ב"פ האדמה טחנו אפאו ובשלו אף על פי שהפרוסות קיימות בתחלה מברך עליו בורא מיני מזונות ולבסוף מברך עליה ברכה אחת מעין שלש מני אילימא ר' יוחנן בן נורי היא דאמר אורז מין דגן הוא המוציא לחם מן הארץ ושלש ברכות בעי ברוכי אלא לאו רבנן היא ותיובתא דרב ושמואל תיובתא: אמר מר הכוסס את החטה מברך עליה בורא פרי האדמה והתניא בורא מיני זרעים לא קשיא הא ר' יהודה והא רבנן דתנן** [ז]**ועל ירקות** (ח) **אומר בורא פרי האדמה ר' יהודה אומר בורא מיני דשאים: אמר מר הכוסס את האורז מברך עליו בורא פרי האדמה טחנו אפאו ובשלו אע"פ שהפרוסות קיימות בתחלה מברך עליו בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש והתניא** [ו]**לבסוף ולא כלום אמר רב ששת לא קשיא הא ר"ג והא רבנן דתניא** [ט]**זה הכלל כל שהוא משבעת המינים רבן גמליאל אומר שלש ברכות וחכמים אומרים ברכה אחת מעין שלש ומעשה ברבן גמליאל והזקנים שהיו מסובין בעלייה ביריחו והביאו לפניהם כותבות ואכלו ונתן רבן גמליאל רשות לר' עקיבא לברך קפץ וברך רבי עקיבא ברכה אחת מעין שלש אמר ליה רבן גמליאל עקיבא עד מתי אתה מכנים ראשך בין המחלוקת א"ל רבינו אע"פ שאתה אומר כן וחבריך אומרים כן למדתנו רבינו** [י]**יחיד ורבים הלכה כרבים רבי יהודה אומר משמו כל שהוא משבעת המינים ולא מאי מברך בסופה רבי ירמיה אמר לא אכלית סלת מן יומא וכו': נתן ר"ג רשות לר' עקיבא לברך. סבור** (ו) **היה שיברך ג' ברכות כמו שהיה סובר ומ"מ לר"ג הא קי"ל** (ט) **דאין מזמנין על הפירות וי"ל דר"ג היה סבור שהיה מברך על כל ז' מינין ג' ברכות שלמות וכי ניחא ר"ע מעין ג' לעצמו דוקא דקי"ל אין מזמנין על הפירות ואחריס המסובין ברכו כל אחד לעצמו ומ"מ לר"ג דאמר ג' ברכות שלמות וס"ל דמזמנים על ז' המינים מי ס"ל דברכה טעונה כוס מ"כ** (ו) **יזמנו**[א] **ומ"כ יזמנו לעולם וי"ל דיכול להיות שלא ישתה כלל מן כוס של ברכה ומ"מ מ"מ לאותו המברך שהוא טועם צריך לברך פעם אחרת ומ"כ אין לדבר סוף וי"ל היכא** [ט]**דאינו**[ב] **שותה בקביעות רק מלא לוגמיו מודה ר"ג דאל"כ וכי לית ליה לר"ג ברכה אחת מעין שלש בשום מקום:** [וע"ע תוס' פסחים ק"ה: ד"ה ש"מן]:

בורא נפשות רבות וחסרונם. כמו לחם ומיס שאי אפשר בלא הסס (ח) ועל כל מה שברא להחיות בהם נפש כל חי כלומר על כל מה שבעולם שגם אם לא ברא יכולין העולם לחיות בלא הס שלא ברא כי אם לתענוג בעלמא כמו תפוחים וכיוצא בהן ומסיים ברוך חי העולמים וביכולתו ברוך אתה ה' חי העולמים:

אם הפרוסות קיימות. יש מפרשים דהיינו כשהלחם אינו שרוי במיס כ"כ שאם יקח הפרוסה שלא ישבר: **רש"י פי' אורז מי"ל.** ויש מפרשים ר"יזו ולהאי פירוש יש לפרש דדוחן היינו מי"ל:

תיובתא דרב ושמואל. באורז אבל אדוחן לא הוי תיובתא ואפשר דהוי הלכתא כותייהו ולא מברכינן עליה בורא מיני מזונות:

הכוסס חטה צריך לברך עליה בורא פרי האדמה.

שהרי אפילו בקמחא דחיטי אמרינן לעיל (ה) מברכין עליה בפה"א ולרב נחמן לא ס"ל הכי משום דאשתנו ומיהו בלאחריו יש לספק מאי מברכין אם מברכין על המחיה ועל הכלכלה ומסיים על האדמה ועל פרי האדמה דלא אשכחן ברכת על המחיה ועל הכלכלה אלא היכא דבריך עלייהו בריש קודם אכילה בורא מיני מזונות ור"ת הגיה במחזור שלו על האדמה ועל פרי האדמה כו' וחזר בו דלא אשכחן בשום מקום הך ברכה לקמן (דף מד.) מפרש ברכה אחת מעין ג' וקאמר בחמשת המינים על האדמה ועל המחיה ועל ז' המינים על האדמה ועל הפירות ועל האדמה ועל פרי האדמה לא הזכיר ועוד מדקאמר הכא על הכוסס את החטה מברך בורא פרי האדמה וקאמר בהדיא טחנו ואפאו פת עד אם אין הפרוסות קיימות בתחלה מברך בורא מ"מ ולבסוף ברכה אחת מעין שלש ומדלא קתני הכא גבי כוסס החטה מברך לאחריו ברכה אחת מעין שלש ש"מ דבכוסס ליכא ברכה לאחריו מעין ג' והא דקאמר כל שהוא מין דגן ולא עשאו פת וכו' וחכמים אומרים ברכה אחת מעין ג' מיירי דעבדינהו כעין דייסא דמשיבא אז אכילתו אבל הכוסס את החטה אי דלא משיבא אכילתו כ"כ אע"ג דהיא מן חמשת המינים אינו מברך לאחריו ברכה מעין שלש אלא בורא נפשות רבות וכו' ומיהו אומר הר"י שיש לספק שמא חכמים כיילי ליה בהוא מין דגן ולא עשאו פת וכו' וחכמים אומרים ברכה אחת מעין שלש ונכון להחמיר שאין לאכול קליות או חטים שלוקות אלא בתוך הסעודה שאז ברכת המזון פוטרתן אם לא נתמעכו יפה דהוו כמו דייסא ובירושלמי יש שגם האמוראים היו מסופקים דקאמר הדין דאכיל סלת פירוש קליות

חבילא אכילה שלא כדרכה קרי כוסס (חולין טו.)

מסורת הש"ס

(א) נ"א זריז, (ב) פסחים לה. קיד.; (ג) תוספתא פ"ד ה"ו, (ד) לעיל לה., (ה) תוספתא פ"ד ה"א, (ו) [לעיל ט. וש"נ], (ז) [דברים ח], (ח) [ע' ב"מ סימן רז ובעע"ז שם], (ט) [תולין קו. ועי"ש בתוד"ה וש"נ],

הגהות הב"ח

(א) גמ' טרגים זריז כל"ל ותיבת קולת נמחק: (ב) שם ועל הדירקות הוא אומר: (ג) רש"י ד"ה חילקא וכו' במועד קטן. נ"ב ס"פ מי שהפך דף י"ג חילקא טרגים וטיסני חילקא חדא לתרתי טרגים חדא לתלת טיסני חדא לארבע: (ד) שם ד"ה כותבות וכו' תמרים והוא דבש: (ה) תוס' ד"ה הכוסס וכו' אמרינן לעיל. נ"ב רש"י: (ו) ד"ה נתן וכו' קבור שיהא מבדך: (ז) בא"ד טעונה כוס ל"כ חמנו לעולם כל"ל ותיבות יזמנו וא"כ נמחק:

גליון הש"ם

גמ' הכוסס כו'. עי' רש"י [לעיל לו ע"ב ד"ה כס] מגילה ז ע"ב ד"ה לאיכסייה [וביומא פא. ד"ה שכוסס]: תוס' ד"ה הכוסס כו' שמא חכמים ביילי ליה בההוא וע' לקמן מ"ד ע"א: תוס' ד"ה נתן כו' דאינו שותה בקביעות רק מלא לוגמיו. ע' לקמן ל"ט ע"א תוס' ד"ה בלר:

מוסף תוספות

א. בתוס' רי"ש כתב, א"כ יזמנו ויחזרו ויזמנו לעולם. ב. בתוס' רי"ש כתב, א"נ ר"ג לא אמר אלא היכא ששותה בקביעות אבל כמלא לוגמיו לא היה מצריך לברך ג' ברכות.

לעזי רש"י

מי"ל. דוחן. פני"ץ. סוג של דוחן.

רבינו חננאל

[הכוסס את החיטה מברך בורא פרי האדמה. וכן באורז. בישלו לחיטה בורא מיני מזונות. ודווקא דמתברי באסיתא אבל בישלו בעינייהו בורא פרי האדמה. בישלו לאורז שהכל. ולבסוף, בחטה ברכה אחת מעין שלש ואורז ולא כלום]. והתניא אלו הן מעשה קדרה חילקא טרגיס סולת זריד וערסן. ומפרש בגמרא חילקא חיטי דמתברי באסיתא ב' ב', טרגוס ג' ג', זריד ד' ד', ערסן ה' ה', ועבדינהו בקדרה מברך עליו בורא מיני מזונות. אבל היכא דשליק ליה חיטי בעינייהו דלא תברינהו כלל, בורא פרי האדמה. מאי טעמא בעינייהו קימי כדמעיקרא. ובפרק מי שהפך מפרש חילקא א' לב', טרגוס א' לג', טיסני א' לד'.

מוסף רש"י

שייך לעמוד קודם **ובלבד שלא יראנו.** שלא יכשול כשהוא לוקט מן הערלה (כלומר ממה שהוא ספק עדלה. ב"ח) והא דתניא לעיל בסוריא מותר, כשנלקט כבר אבל לכתחילה אינו אומר לו לך לך ולקוט (קדושין לח:). **פיטמא של דמון.** הוא שומר על פיו והכן שומר אחר על גבי הפיטמא, כמו שיש על אגוזים שומר על גבי שומר (חולין קיח:). **מתחלי דערלה.** שומר הגדל סביבות התמרים בקטנן, כעין פקם הגדל סביבות אגוז יער הלקוח (פסחים נב:). **אסירי.** משום עלה, דלא הוי כעץ אלא שם פירי עליהם, הואיל דנעשו שומר לפירי (שם). **אין קוצצין את האילנות בשביעית.** לעפיס, מפני שמפסיד הפרי ורחמנא אמר לאכלה ולא להפסד (שם). **משירציאו.** תחילת העלין בימי גשם (שם). **משיגדרעו.** משגדלו הענבים קלת ונקראו גירוע ולקמן מפרש שיעורו בפרק הלבן (פסחים נג.). **משיניצו.** משיגדל הגן עליהן והוא כעין מתמלי ודומה לו (לעיל) הפטמא של רמון מלטרף והגן שלו אין מלטרף (שם). **הוא בוסר הוא גרוע הוא פול הלבן.** דאמר כל היכא דתנן לא בוסר לא גירוע כולהו חדא גינהו, בוסר מגן בגיטין (נא.) משעת כניסת המיס לבוסר (שם). **פול הלבן ס"ד.** הא בגפנים קיימא (שם). מאן שמעת ליה דאמר בוסר הוא לחוי פירי, כדקתני משיגרעו, דהיינו בוסר, אבל סמדל לא, רבנן היא, וקתני דמודו בשאר אילנות. הא דרב אסי הוא בוסר הוא גרוע נקט הכא משום דלא תימא גירוע היינו סמדל ור' יוסי היא (שם). **כס פלפלי.** אין זה יפוי הדעת שאין זה דרך אכילתו (יומא פא:). **זה הפלפלין.** אלמא מאכל קרי ליה (שם). **חייבין בערלה.** מין אילן הוא (שם) דלא תימא מין ירק הוא מפני שהוא עץ שפל כמין רותם שאינו גבוה מן האדם (סוכה לח.). **ברטיבתא.** חזי למיכל (יומא שם). **המלתא.** ליטוריג"ל שמפטמים בשמים כתושים בדבש (שם). **מבי הנדואי.** מאדם כוס (שם). **שריא.** ואין בו משום ביטולי עכרים, שנאכל כמות שהוא חי, ולא משום גיעולי עכרים, דעומן עשם לפגם, ומדקאמר אין בו משום ביטולי עכרים ש"מ דרך אכילתו כשהוא חי (שם).

עד כאן שייך לעמוד קודם.

אורז ודוחן. מיני קטניות הן (ר"ה יג.) אורז דומה לחטה, דוחן מיליי"ו או פניקל"ו (כתי"ר). **הכוסס.** כל

לה א מיי' פ"ג מהל' ברכות הל' י סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' רח סעיף ז:

לו ב מיי' שם הלכה ד סמג שם טוש"ע שם סעיף ב:

לז ג מיי' פ"ה מהל' תמיד ומעה"ק הל' ט) וס"ו הל' ד) סמג לאוין עט טוש"ע או"ח סימן תנג סעיף ג:

לח ד מיי' פ"ג מהל' ברכות הל' ב טוש"ע או"ח סי' ר"מ סעיף ד:

לט ה מיי' שם הל' ח סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קסח סעי' י:

מ ו ז (מיי' שם הלכה י) סמג שם טוש"ע או"ח סי' רח סעיף ז:

חביצא דאית ביה פרורין. פרש"י כמו שלנייקו"ק (ג) ול"ת והתניא לעיל בזמן שהפרוסות וכו' אין הפרוסות קיימות לא יברך עליהן המוציא אע"ג דאית ביה כזית וי"ל דרב יוסף מפרש ליה הפרוסות קיימות היינו בכזית ואין הפרוסות קיימות בשאין בהן כזית וכן מפרש נמי בירושלמי ול"ת ואיך מדמה רב יוסף פרורי מנחות לפרורי חביצא[א] וי"ל כיון שנטוגנין בשמן כנתבשלו דמי ומיהו קשה דלקמן מכולן כזית דקאי אחמשת המינין ולא אמנחות כמו שאפרש והתם (ד) נמי לא מיירי בשנתבשלו ומאי מדמה לחביצא שהוא מבושל לכך נ"ל חביצא היינו פרורין הנדבקים יחד על ידי מרק או על ידי חלב כמו חביצא דתמרי (ה) שהן נדבקין:

היה עומד ומקריב מנחות. פרש"י בעל הבית המתנדב מנחה ודוחק גדול הוא להיה עומד ומקריב משמע בהכהן המקריב וכן לישנא נטלן לאכלן משמע דאהכהן קאי ונראה בהכהן העומד להקריב ראשון במשנתנו וכ"ד משמרות היו וכל שבת מתחדשת משמרה אחרת אם כן כל משמרה אינה משמרת אלא כ' פעמים בשנה וכיון שיש להם זמן קבוע מבריכין שהחיינו ולא כפירש"י דמנחות דמיירי בהכהן שלא הקריב מעולם: **לקט מכולן.** פירש"י דקאי אמנחות ולא נהירא דא"כ היכי קאמר לאם חמץ הוא וכו' והא אמרינן (מנחות ד' נב:) כל המנחות באות מלא ונראה דקאי אחמשת מינין וה"ק לקט מכל מיני לחמים כזית כו':

אמר רבא והוא דאיכא עליה תוריתא דנהמא. וכן קיימא לן דרבא בתראה הוא ולא בעינן שיהו בפרורין כזית כיון דאיכא תוריתא דנהמא לענין המוציא ואפילו נתבשלו לפירוש רש"י והא דמשמע בירושלמי דפרוסות קיימות הן בכזית היינו לפי שכן דרך להיות תוריתא דנהמא[ב] בכזית אבל פעמים דאפילו בפחות מכזית איכא תוריתא דנהמא: תוריתא דנהמא. נראה דהיינו כשנותני הפרורין (ג) במים ואם המים מתבלבלים מחמת הפרורין אזלא ליה תוריתא דנהמא וכן היה רגיל רבינו דוד ממי"ץ ללבן פרורין במים בלילה כדי לאכלן בשחר בלא ברכת המוציא ובלא ברכת המזון שלא לאחר כדי שיתחזק ראשו ויוכל להגיד ההלכה:

לחם העשוי לכותח פטור מן החלה. והיינו כשעשאו כלמודים ופירש"י עיסה שמיבשים בחמה וקשה דהא אמרינן במסכת חלה (פ"א משנה ה) כל שתחלתו עיסה וסופו סופגנין חייבין בחלה וכל שתחלתו סופגנין וסופו עיסה חייבין נמי בחלה ושתחלתו סופגנין וסופו נמי סופגנין פטור מן החלה ופסק ר"ת אם כן בניבלי"ם וריטולא"ם דתחלתן עיסה מברכין עליהן המוציא וחייבין בחלה אף על פי דסופן סופגנין ומתחלה היה ר"ל ר"ת דדוקא חייבין בחלה דמלות חלה בעודן עיסה דכתיב עריסותיכם והואיל שהיו מתחלה עיסה חייבין בחלה אבל מן המוציא פטורים דעכשיו הם סופגנין ול"ג דהא לעיל קתני נטלן לאכלן מברך עליהן המוציא גבי מנחה אף על פי דעכשיו הם סופגנין שהמנחות מטוגנות בשמן. וריטב"ם אף על גב דחייבין בחלה שהיו עיסה מתחלה פטורין מהמוציא ואין מברכין עליהם אלא בורא מיני מזונות דלית להו תוריתא דנהמא ואחר כך ברכת מעין שלש על המחיה ועל הכלכלה ור' יחיאל ז"ל היה מסופק

(א) מיי' פ"ג מהל' ברכות הלכה ד סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' רח סעיף ב:

(ב) מיי' פ"ז מהל' תמידין ומוספין הלכה יח:

(ג) מיי' פי"ג מהל' מעשה הקרבנות הלכה י:

(ד) מיי' פ"ג מהל' ברכות הל' ח סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קסח סעיף י:

(ה) מיי' פ"ו מהל' כלים הל' יב סמג עשין קמא טוש"ע יו"ד סי' שכט סעיף ה וטוש"ע או"ח סי' קסח סעיף טו:

(ו) מיי' פ"ט מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' יב סמג עשין קמא טוש"ע יו"ד סי' ז:

רבינו חננאל

אמר רבא דהטא דחקלא. פירוש, מאכל שוועשין בקדרה משמן ודבש וקמח, במחוזא שהן עשירים מרבים הדבש, בחקלא שהן אנשי כפר והן עניים מרבים קמח. אמר רב יוסף האי חביצא אי אית ביה פרורין כזית וכו'. פי' תתיכות שנותנין במרק. מאי הוי עלה רב ששת אמר אפילו פירורין שאין בהם כזית מברך עליהן המוציא ורבא אמר והוא דאיכא תוריתא דנהמא עלייהו. פי' שיש עליו תואר לחם ולא נשתנה התואר לחם. וקיימא לן כרב ששת דהא רבא מפרש טעמיה, ונעשה רב יוסף יחיד גבי רבים. ואם אין בהם תואר לחם אלא תואר סמיד מבושל, אעפ"י שהיה אפוי, מברך בורא מיני מזונות ואח"כ מעין שלש. ואין מברכין המוציא על פירורין פחותים מכזית אם אין בהם תואר לחם. טרוקנין וכו'. טרוקנין הוא כובא דארעא גובלא בעלמא הוא, שאופין אותו על הארץ, אמר רבי יוחנן] פטורה מן החלה, דהא חיוב חלה מעריסה, שנאמר ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה. טריתא פטור מן החלה. ולא איתבריר לן מאי היא, איכא דאמרי לחמא דהנדיקא, ואיכא דאמרי מירתח גביל, והיינו קמח כשנותנין אותו בתוך מים רותחין. ונראין הדברים שאין נלושין כדרך עיסה. מיהו לחם העשוי לכותח אם עשאו כעכין שנושכות זו בזו, ויש מפרשין כמין חלות חייבות. אם עשאו כלימודין, פי' כגון עמודים ארוכים, כדגרסינן עושה לו למודין וכו', גלי דעתיה כיון דעשאו כלימודין, לשוחקו בעי ליה ולא לאכילה קא מכוין, הלכך פטור מן החלה.

(א) ולא מין דגן הוא או מין דגן ולא עשאו פת ר"ג אומר שלש ברכות וחכ"א ברכה אחת כל שאינו לא משבעת המינין ולא מין דגן כגון פת אורז ודוחן ר"ג אומר ברכה אחת מעין שלש וחכ"א ולא כלום במאי אוקימתא כר"ג אימא סיפא דרישא אם אין הפרוסות קיימות בתחלה מברך עליה בורא מיני מזונות ולבסוף מברך עליה ברכה אחת מעין שלש מני אי ר"ג השתא אכותבות ואדייסא אמר ר"ג ג' ברכות אם אין הפרוסות קיימות מיבעיא אלא פשיטא רבנן אי הכי קשיא דרבנן אדרבנן אלא לעולם רבנן ותני גבי אורז ולבסוף אינו מברך עליו ולא כלום: אמר רבא האי ריהטא דחקלאי דמפשי ביה קמחא מברך במ"מ מ"ט דסמידא עיקר דמחוזא דלא מפשי ביה קמחא מברך עליו שהכל נהיה בדברו מ"ט דובשא עיקר (ב) והדר אמר רבא [א]אידי ואידי במ"מ דרב ושמואל דאמרי תרוייהו כל שיש בו מחמשת המינים מברכין עליו בורא מיני מזונות א"ר יוסף [ב]האי חביצא דאית ביה פרורין כזית בתחלה מברך עליו המוציא לחם מן הארץ ולבסוף מברך עליו שלש ברכות דלית ביה פרורין כזית בתחלה מברך עליו בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש אמר רב יוסף מנא אמינא לה [ג]דתניא [ג]היה עומד ומקריב מנחות בירושלים אומר ברוך שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה נטלן לאכלן מברך המוציא לחם מן הארץ ותני עלה [ג]וכולן פותתן כזית א"ל אביי אלא מעתה לתנא דבי ר"י דאמר פורכן עד שמחזירן לסלתן ה"נ דלא בעי ברוכי המוציא לחם מן הארץ וכי תימא ה"נ והתניא לקט מכולן כזית ואכלן אם חמץ הוא ענוש כרת ואם מצה הוא אדם יוצא בו ידי חובתו בפסח הכא במאי עסקינן בשערסן אי הכי אימא סיפא והוא שאכלן בכדי אכילת פרס ואי בשערסן האי שאכלן שאכלו מיבעי ליה הכא במאי עסקינן בבא מלחם גדול מאי הוה עלה אמר רב ששת [ד]האי חביצא אף על גב דלית ביה פרורין כזית מברך עליו המוציא לחם מן הארץ אמר רבא [ה]והוא דאיכא עליה תוריתא דנהמא [ו]טרוקנין חייבין בחלה [א] וכי אתא רבין א"ר יוחנן טרוקנין [ב] פטורין מן החלה מאי טרוקנין אמר אביי כובא דארעא ואמר אביי [ז]טריתא פטורה מן החלה מאי טריתא איכא דאמרי גבילי מרתח ואיכא דאמרי [ח]נהמא דהנדקא ואיכא דאמרי [ט]לחם העשוי לכותח תני רבי חייא לחם העשוי לכותח פטור מן החלה והא תניא חייב בחלה התם כדקתני טעמא ר' יהודה אומר [י]מעשיה מוכיחין עליה עשאן כעבין

ולא (ב) מין דגן. שבמין דגן יש חילוק שאם עשאו פת הכל מודים שצריך לאחריו ג' ברכות: אוקימתא. לההוא דלעיל דקתני ולבסוף ברכה אחת מעין שלש: כר"ג אימא סיפא דרישא. דההיא מתני' דמתני גבי הכוסס את החטה דההיא ריש"א דידה וקתני סיפא אין הפרוסות קיימות כו': השתא. אפילו אדייסא אמר ר"ג במתני' בתרייתא או מין דגן ולא עשאו פת מברך אחריו ג' ברכות: אין הפרוסות קיימות. שבתחלתו פת ממש היה: מיבעיא. וכשנמוח מי גרע מדייסא: אלא לאו רבנן היא. דאמרי גבי דייסא ברכה אחת והאי נמי משנמוח לאו פת הוא והוי כדייסא: והלכתא. לא גרסינן: ריהטא. הוא חציץ קדרה[ד]: דחקלאי. בני כפר: דמפשי ביה קמחא. שמרבים בו קמח: דמחוזא. בני כרך: חביצא. כעין שלנייקו"ק שמפרין בתוך האלפס לחם: מנא אמינא לה. דאפרורין כזית מברכין המוציא: היה. ישראל[ה] עומד: ומקריב מנחות. ונתנה לכהן להקריבה: אומר ברוך שהחיינו. אם לא הביא מנחות זה ימים רבים: נטלן לאכלן. הכהן: ומני עלה. כלומר ותנן על המנחות מנחת מחבת ומנחת מרחשת הקריבום כשהן אפויות: וכולן פותתן. כלומר בולען קודם קמילה ועושה אותן פתיתין כזיתים כדכתיב פתות אותה פתים (ויקרא ב). אלמא פתיתין כזיתים מברך עליהן המוציא: פורכן. למנחות האפויות על המחבת ועל המרחשת קודם קמילה עד שמחזירן לסלתן: הכי נמי. דפליג אהא דקתני מברך המוציא: והתניא לקט מכולן. פתיתי המנחות: כזית כו'. ומדקאמר יוצא בו ידי חובתו בפסח משום אכילת מצה דמלות עשה היא דכתיב[ו] בערב תאכלו מצות והתם לחם בעינן דכתיב בה לחם עוני[ז] אלמא לחם הוי ומברך המוציא והא מתניתין על כרחך רבי ישמעאל היא דהא קתני לקט מכולן כזית אלמא בפתיתין פחותין מכזית קאי: בשערסן. כשחזר וגבלן יחד וחזר ואפאן. ערסן לשון עריסותיכם[ח]: והוא שאכלן בכדי אכילת פרס. אלא ישהה משהתחיל לאכול שיעור כזית עד שגמר אכילת השיעור יותר מכדי אכילת חצי כזית של שמנה ביצים דהוי חציו ארבעה ביצים שזהו לירוף שיעור אכילה ואם שהה יותר אין האכילה מצטרפת והוה ליה כאוכל חצי זית היום וחצי זית למחר ואין בו חיוב כרת אם חמץ הוא: ואי בשערסן והוא שאכלו. לשון יחיד מיבעי ליה: הכ"ע. ובשלא ערסן היא וכדקאמרת. והא דקתני דחשיב למיהוי לחם בבא מלחם גדול ונשאר מן הלחם שלא נפרס כולו אבל אם נפרס כולו לא חשיבי פתיתין הפחותין מכזית ולא מברכינן המוציא ואין יוצא בהן ידי חובת מצה בפסח: תוריתא דנהמא. תואר מראית הלחם: כובא דארעא. עושה מקוס חלל בכירה ונותן בתוכו מים וקמח כמו שעושין בחלפס: גבילי מרתח. נותנים קמח ומים בכלי וכוחשין בכף ושופכים על הכירה כשהיא נסקת: נהמא דהנדקא. בלא שאופין בשפוד ומושחים אותו תמיד בשמן או במי ביצים ושמן: לחם העשוי לכותח. אין אופין אותו בתנור אלא בחמה: כעבין

(ג) מעין זה שבת סג: ושם נסמן, (ד) מנחות עח:, (ה) שם, (ו) [לעיל לו:], (ז) [נע' רש"י מנחות עח:], (ח) [שמות יב], (ט) [דברים טז], (י) [במדבר טו], (כ) כ"מ לט:.

הגהות הב"ח

(א) גמ' ולאו מין דגן וכו' וחכמים אומרים ברכה אחת מעין שלש שאינו: (ב) רש"י ד"ה ולאו מין: (ג) תוס' ד"ה מני' וכו' כמו של נייקו"ק. נ"ב כלומר שנתבשלו וא"כ קשה מדתניא לעיל וכו': (ד) בא"ד והתם לא מייני כשנתבשלו מ"מ מאי מדמה: (ה) ד"ה תוריתא דנהמא וכו' כמיס דאם המיס וכו' רב דוד ממרן לשרות פרורים במיס כל הלילה:

הגהות הגר"א

[א] גמ' (טרוקנין מיינין בחלה) תא"מ: [ב] שם כי אתא רבין אר"י טרוקנין מיינין בחלה. כל"ש:

מוסף תוספות

א. בתוס' רי"ש הוסיף. והא מנחות לא נתבשלו ולכך חשובין הפרורים לחם. ב. ובתוס' רי"ש הוסיף. ולפי ר"ת ור"י שמחלקים בין מבושל לשאינו מבושל ניחא דהכא בלא בשול כדפרישית.

לעזי רש"י

שלנייקו"ק [שלקו"ק]. תבשיל המחבשל בתוך סיר ובו פירורי לחם ועוד.

מוסף רש"י

היה עומד ומקריב מנחות בירושלים. כגון שלא הקריב כהן זה עליין מנחה מימיו או שהקריב מנחה חדשה כגון מנחת העומר (מנחות עח:). וכולן פותתן כזית. כל המנחות אפילו מנחת העומר פותתין פתיתים, ולהקרב מבדך הכהן המוציא ואי לא הוו פתיתים אינו מברך (שם). לקט מכולן כזית. אפתיתין שאין בהן זית קאי ולא איתפרש לן היכא, והא ליכא למימר דאמנחות קאי, דקתני ואם חמץ הוא, וכל המנחות באות מלא (שם מכת"י). הכא במאי עסקינן. דקתני לקט מכולן, בשערסן. שקיבץ הפירורין ביחד ונגלגן בידו וחבבן וחזר כזית (שם). ואי בשערסן. שנגלגן דהוו מתיכה אחת, שאכלו מיבעי ליה. דכיון דתני שאכלן משמע דהרבה פירורין הם ולא מתיכה אחת שלא פירורה (שם). הכא במאי עסקינן. דיולא בפירורין, בבא מלחם גדול. שעדיין הוא בעין הסכר שבאו ממנו והוי משוב וכר ברכה, הלכך פירורין ממי שלקטן ממנו חשובין גיהו ומברך עליהן, אבל המנחות שפירכן ולא נשתייר מהן דבר חשוב, אימא לך דבעינן כזית, והאי חביצא נמי דקאמר אי אית בה כזית וכו', אעפ"ש שבא מלחם גדול, אי לא הוי הלחם בעין בעינן כזית לענין המוציא (שם). דאיכא עליה תוריתא דנהמא. שיהא בהן מראה לחם, ולא שיהו שרוי כל כך שאין נראה אם הם לחם או לאו (שם).

לעבין. ערוכה ומקוטפת כגלוסקאות נאות גלי דעתיה דלנחס עשאה: **למודין.** [9]כנסרים בעלמא שלא הקפיד על עריסתם[10]. ודוגמתו שנינו במועד קטן (פ"ג דף יב.) עושה לו למודין לוחין לבור של יין לכסותו: **זיעה בעלמא הוא.** ואינו פרי לברך עליו ברכת פרי העץ: **וחומץ ספוניות.** קופי ענבים שאין מתבשלים עולמית ועושים מהן חומץ: **מחייב קרן וחומש.** לשותה ממנו בשוגג: **ור' יהושע פוטר.** דזיעה בעלמא הוא ואין שם תרומה חל עליו ואין לך פרי הניתן למשקה אלא זיתים וענבים בלבד והיינו כמר בר רב אשי: **טרימא מהו.** מה מברכין עליו. ושם טרימא כל דבר הכתוש קצת ואינו מרוסק: **לא הוה אדעתא דרבא.** לא היה מבין מהו שואל: **א"ל.** רבינא לההוא מרבנן איזו טרימא אתה שואל: **דקורטמי.** כרכוס שכותשים אותו ונותנין בו יין ושותין: **או דשומשמי.** להוליא שמנן: **או דפולני.** כתישת ענבים לתת לתוך החרגנים מיס לעשות תמד: **א"ל רבא השתא קא אמרת.** מתוך דברי רבינא הבין רבא את השאלה א"ל דבר מעוך שאלתני. כמו ביעי משילתא דשחיטת חולין (דף לג.): **מופר לעשות מהן טרימא.** שאינו מפסידה אלמא דבמילתה קאי וכיון דהכי הוא מברכין עליה ב"פ הענ: **שהיתא.** [8]מאכל העשוי מקמח קליות שנתיבשו בתנור בעוד שהשבלים לחים[11]: **עבה לאכילה עבידא.** ובמילתה קיימא: **שבוחשין.** מגיסין בכף לערבו יפה במימיו: **זיפוס המלרי.** מפורש במסכת פסחים (דף מב.)[12]: **וכל המשקים שופה.** אלמא לאכילה מכוין ורפואה ממילא הויא הכא נמי לאכילה מכוין כו' (א): ה"ג **ולריכא דרב ושמואל.** ואע"ג דתניא לענין שבת דאוכל הוא ומותר לאכלו בשבת אלמלא דמיכר דטעון ברכה: ה"ג **דסד"א כיון דלרפואה קא מכוין לא לבעי ברכה קמ"ל כיון דמהכי מייני.** שהרי מאכל הוא בעי ברוכי: **והלכתא** ל"ג ומהלכות גדולות הוא: **דאפיק משמע.** שהוליא כבר והא ודאי ברכה הגונה דלשעבר בעינן שהרי כבר הוליא הלחם הזה מן האדמה שהוא בא ליהנות הימנו: **דלפיב אל מוליאם ממלרים.** וכשנאמרה פרשת בלעס כבר יצאו: **המוליא לך מים.** וכבר הוליא: **ורבי נחמיה סבר דמפיק משמע.** שעתיד להוליא דכתיב המוליא אתכם וכשנאמר פסוק זה למשה עדיין לא יצאו והמוליא לך מים עדיין היה מוליא כל ימי היותם במדבר: **דאפיקים יבלון.** שאני הוא שהוצאתי אתכם אשמעינן

כעבין חייבין כלמודין פטורים א"ל אביי לרב יוסף האי כובא דארעא מאי מברכין עליה א"ל מי סברת נהמא הוא [1]גובלא בעלמא הוא ומברכין עליה בורא מיני מזונות מר זוטרא [2]קבע סעודתיה עליה וברך עליה המוציא לחם מן הארץ ושלש ברכות אמר מר בר רב אשי [3]ואדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח מ"ט [4]לחם עוני קרינן ביה ואמר מר בר רב אשי [5]האי דובשא דתמרי מברכין עליה שהכל נהיה בדברו מ"ט [6]זיעה בעלמא הוא כמאן כי האי תנא דתנן [7]דבש תמרים ויין תפוחים וחומץ ספוניות ושאר מי פירות של תרומה רבי אליעזר מחייב קרן וחומש ורבי יהושע [8]פוטר א"ל ההוא מרבנן לרבא טרימא מהו לא הוה אדעתיה דרבא מאי קאמר ליה יתיב רבינא קמיה דרבא א"ל דשומשמי קא אמרת או דקורטמי קא אמרת או דפורצני קא אמרת אדהכי והכי אסקיה רבא לדעתיה אמר ליה חשילתא ודאי קא אמרת ואדכרתן מלתא הא דאמר רב אסי [9]האי תמרי של תרומה מותר לעשות מהן טרימא ואסור לעשות מהן שכר והלכתא [10]תמרי ועבדינהו טרימא מברכין עלוייהו בורא פרי העץ מאי טעמא במלתייהו קיימי כדמעיקרא. שתיתא רב אמר שהכל נהיה בדברו ושמואל אמר בורא מיני מזונות אמר רב חסדא ולא פליגי [11]הא בעבה הא ברכה עבה לאכילה עבדי לה רכה לרפואה קא עבדי לה מתיב רב יוסף [12]ושוין [13]שבוחשין את השתות בשבת [14]ושותין זיתום המצרי ואי ס"ד לרפואה קא מכוין רפואה בשבת מי שרי א"ל אביי ואת לא תסברא והא [15]תנן [16]כל האוכלין אוכל אדם לרפואה בשבת וכל המשקין שותה אלא מה אית לך למימר גברא לאכילה קא מכוין ה"נ גברא לאכילה קא מכוין לישנא אחרינא אלא מה אית לך למימר גברא לאכילה קא מכוין ורפואה ממילא קא הויא ה"נ לאכילה קא מכוין ורפואה ממילא קא הויא וצריכא דרב [17](ושמואל) דאי מהאי ה"א לאכילה קא מכוין ורפואה ממילא קא הויא אבל הכא [18]כיון דלכתחלה לרפואה קא מכוין לא לבריך עלויה כלל קמ"ל [19]כיון דאית ליה הנאה מיניה בעי ברוכי: שעל הפת הוא אומר המוציא וכו': ת"ר מה הוא אומר המוציא לחם מן הארץ רבי נחמיה אומר מוציא לחם מן הארץ אמר רבא במוציא כולי עלמא לא פליגי דאפיק משמע דכתיב [2]אל מוציאם ממצרים כי פליגי בהמוציא רבנן סברי המוציא דאפיק משמע דכתיב [3]המוציא לך מים מצור החלמיש [9]ורבי נחמיה סבר המוציא דמפיק משמע שנאמר [4]המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים ורבנן ההוא הכי קאמר להו קודשא בריך הוא לישראל כד מפיקנא לכו עבידנא לכו מלתא כי היכי דידעיתו דאנא הוא דאפיקית יתכון ממצרים דכתיב [4]וידעתם כי אני ה' אלהיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים ורבנן אמרי אי לאו דאנא הוא דאפיקית יתכון לרבי זירא [את] בר רב זביד אחוה דר"ש בר רב זביד דאדם גדול הוא ובקי בברכות הוא אמר להם לכשיבא לידכם הביאוהו לידי זמנא חדא איקלע לגביה אפיקו ליה ריפתא פתח ואמר מוציא אמר זה הוא שאומרים עליו דאדם גדול הוא ובקי בברכות הוא בשלמא אי אמר המוציא אשמעינן שתיתא עבה מברך בורא מיני מזונות קלשתא מברך שהכל ואף על פי שלרפואה נעשית היכא דאית ליה הנאה מיניה מברך: והלכתא

מסקופק אם וירמשיי"ם חייבין בחלה משום (ב) עושה עיסתו בלא כדי לחלקה פטורין מן החלה דלית בהו שיעורא הכא וירמשיי"ם נמי פעמים ממחלקן שאין משימין שיעור חלה בקדרה אחת אך היה מצריך ליקח חלה בלא ברכה בשביל הספק וכל דבר שתחלתו סופגניין וסופו עיסה חייבין בחלה והמומיא דקיי"ל כרבי יוחנן פרק כל שעה (פסחים לז.) דפליגי ר' יוחנן ור"ל במעשה אילפס ופליגי בבלילתו רכה דהיינו תחלתו סופגניין וסופו עיסה אם נאפה בתנור או בכירה או באילפס בלא מים ושמן דר"ל ס"ל דלא הוה חייב אלא כשנאפה בתנור ואהא קאי מתניתין תחלתו סופגניין וסופו עיסה דחייב בחלה אבל באילפס פטור ורבי יוחנן מחייב דמעשה אילפס סופו עיסה קרינן ביה רק שלא יהיו משקין באילפס דהכי אימא בירושלמי כל שהאור תחתיו חייב בחלה ומברכין עליו המוציא אבל אגילי"ם אין מברכין עליו המוציא דלא הוי אלא גובלא בעלמא ומיהו אם קבע סעודתיה עלייהו כמו בפורים מברך המוציא וכל דבר שתחלתו סופגניין וגם סופו כגון הני סופגניין שמטגנין אותן בשמן שקורין בוויי"ם (ג) פטורין מן החלה: **מר זוטרא קבע סעודתיה עליה.** וכן גיל"ש אי קבע סעודתיה עליה מברכין עליה המוציא וכן זוה הר"מ בפורים שקובעין סעודתן עליהן לברך המוציא בפת תחלה כדי לפוטרן מברכה שהיה מסופק אי הוה קביעותייהו קביעות או לא: **האי דובשא דתמרי מברכין עלויה שהכל.** וכן משקין מכל מיני פירות בר מתירוש ויאהל כדאמרינן גבי ערלה[א] (ג) ולאפוקי מה"ג שפירש דמיירי שנתן לתוכן מיס[ב] ושכר דידן אע"ג דשמא יש בהן כזית בכדי אכילת פרס לא מברכין עליו בורא מיני מזונות אלא שהכל ואפי' לרב ושמואל דאמרי כל שיש בו מחמשת המינין מברכין עליו בורא מיני מזונות הכא לא הוי בהו ממש שעוריס[ג] (ג) ואין שכר אלא טעמא בעלמא ועוד משום שיש בו עליה אחרינא בפת ועוד בשמיה[ד] אומר שהכל: **ושוין שבוחשין.** רבי (ד) ור' יוסי פליגי גבי נותן מיס לתוך המורסן[ה] ובקליסה מיירי מדקתני ובוחשין ולא קתני לשון גבול והכי דייקינן התם: **ואי ס"ד לרפואה עבדי ליה רפואה בשבת מי שרי.** דסובר דכיון (ה) דכל שעקרו לרפואה ואין רגילות לעשותו לצורך אכילה אסור בשבת וכו': **והא תנן כל האוכלין וכו'.** דמשמע מדנקט כל האוכלין דאפי' (ו) כל שעקרו לרפואה כיון שראוי לאכילה שפיר דמי מדנקט כל ומסיק הגמרא ולריכא דרב ושמואל דפשיטא (ז) דמתניתין שריא אף על פי שעומד לרפואה אבל דרב ושמואל[ו] אשמעינן דלא נימא כיון דעקרו לרפואה לא לבריך עליה כלל קא משמע לן כיון דמתהני מיניה בעי ברוכי ומכל מקום לא יבריך אלא שהכל כיון שאינו עשוי לסעוד כי אם לשתות ואם כן כל דבר שיש בו מחמשת המינין ואינו עשוי לסעוד כי אם לשתות כגון שכר וכיוצא בו מברך שהכל והתם גוונא פסק בה"ג והלכתא

מח א ב מיי' פ"ג מהל' ברכות הלכה ט טוש"ע או"ח סימן קסח סעיף טו:
מט ג מיי' פ"ו מהל' מתנ' ומלה הל' ו טוש"ע או"ח סי' תסח סעיף ב:
נ ד מיי' פ"ח מהלכות ברכות הלכה ד סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' רכ סעיף ח:
נא ה ו מיי' פי"ל מהל' תרומות הלכה ב:
נב ז מיי' פ"ח מהל' ברכות הל' ד סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' רכ סעיף ז:
נג ח [מיי' פ"ג שם הל' ג] טוש"ע או"ח סי' רח סעי' ו:
ט [מיי' פכ"ל מהל' שבת הל' לג טוש"ע או"ח סי' שכח סעיף יד]:
י [מיי' שם הלכה כב]:
נד כ מיי' פכ"ל מהל' שבת הל' כב סמג לאוין סה טוש"ע או"ח סי' שכח סעיף לז:
ל [טוש"ע או"ח סי' רד סעיף ח]:

תורה אור השלם

1. לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עני כי בחפזון יצאת מארץ מצרים למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך:
דברים טז ג
2. אל מוציאם ממצרים כתועפת ראם לו:
במדבר כג כב
3. המוליכך במדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים המוציא לך מים מצור החלמיש: דברים ח טו
4. ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים וידעתם כי אני יי אלהיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים: שמות ו ז

רבינו חננאל

מר זוטרא קבע סעודתיה עליה ובריך עלויה המוציא לחם מן הארץ. דלענין שוויא נהמא אי קבע סעודתיה עליה, בתחלה מברך המוציא ולבסוף שלש ברכות, ויוצא בה ידי חובתו בפסח, מ"ט לחם עוני קרינא ביה. ואי לא קבע סעודתיה עליה, בתחלה בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש. **תמרי ועבדינהו טרימא מברכין עלוייהו בורא פרי העץ.** אבל דקורטמי דפורצני דשומשי לא איפשיטא, והלכך מברך עלייהו שהכל נהיה בדברו, דתנן ועל כולם אם אמר שהכל יצא. [**שתיתא וכו'.** פי' שתיתא אסוריק, והוא הקלי, דעביד במשחא ובמלחא ובקמחא או במיא]. [**ושוין שבוחשין את השתית בשבת.** והוא נתינת השתית בכלי ואח"כ יתן בו חומץ ויערבנו שתי וערב בתרווד, או כיוצא בו כלי הניטל בשבת, וינער אח"כ את הכלי לכלי אחר].

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה וכל המשקים וכו' מטיין הס"ד ואחר כך מ"ה ה"ג, ולריכה וכו' ברכה הס"ד ואחר כך מ"ה דסד"א: (ב) תוס' ד"ה לחם וכו' וירמשיי"ם חייבים בחלה משום דתנן העושה עיסתו בלא כדי לחלקה פטורה מן החלה דלית בהו שיעורא א"כ הכא: (ג) ד"ה הא דובשא וכו' דאין שכר אלא וכו' ועוד בשתיה נ"ב עיין בסוף עמוד זה: (ד) ד"ה ושוין שבוחשין רבי יוסי בר יהודה פליג גבי נותן מיס. נ"ב פ' מי שהחשיך סוף דף קנה: (ה) ד"ה ומי וכו' דכיון שעקרו כל"ל ותיבת דבל נמחק: (ו) ד"ה והתניא וכו' לאפילו שעקרו כל"ל ותיבת כל נמחק: (ז) **בא"ד** דפשיטא למתני' דשרי בשבת כיון שעומד לאכילה אע"ג דעיקרו לרפואה אבל דרב:

גליון הש"ם

גמ' וה"ג סבר המוציא דמפיק משמע. ע' עיירוכין י"ע ע"פ ופ"ע: **רש"י** ד"ה בלמודין כנסרים. ע' תי"ט פ"ה מ"ט דכלים: **רש"י** ד"ה שתיתא מאבל העשוי בו'. וכ"כ רש"י מלכים ח (יב) [יד]:

מוסף תוספות

א. בתוס' רי"ש הוסיף, דבפ' כל שעה חשבינן להו דיעה בעלמא ואינו סופג את הארבעים אלא היוצא מן הזיתים ומן הענבים. ב. בתוס' רי"ש הוסיף, דאי לבדו הוא מברך עליו ב"פ הע"ע דאשתני לעלוייא כמו שמן זית. ג. בתוס' רי"ש כתב, א"נ י"ל כיון שהמשקה צלול עקרו ע"ש המשקה ולא שייכא לההיא דרב ושמואל דכל דבר שיש בו מחמשת המינים וכ' ואין בו כי אם טעמא בעלמא. ד. בתוס' רי"ש כתב. ועוד דגבי שתית קאמר דברכה מברך שהכל. (ובמהרש"א הגיה בתוס' בשתיתא). ה. בתוס' רי"ש כתב, ברייתא היא בפ' בתרא דשבת גבי פלוגתא דר' וריב"י דפליגי גבי נותן מים למורסן והתם מסיק דאיירי ברכה מדקתני וכו' (עיין ב"ח). ו. בתוס' רי"ש כתב. וצריכא דרב ושמואל דפשיטא דמתני' שריא ליה בשבת כיון שעומד לאכילה.

מוסף רש"י

ושאר מי פירות של תרומה. מון מענביס וזיתיס שלרכן כבר (חולין קכ:). **ושותין זיתום המצרי.** דבלאו רפואה נמי משקה הוא, דתנן (שבת קנ:) כל המשקין שותה אדם לרפואה (שבת קנו.). **כיון דאית ליה הנאה מיניה.** לגבי הרפואה יש לו הנאת אכילה (לעיל לו.).